

Ведення «Зеленої книги України»: проблеми і рішення

ПАВЛО МИТРОФАНОВИЧ УСТИМЕНКО
ДМИТРО ВАСИЛЬОВИЧ ДУБИНА

USTYMENKO P.M., DUBYNA D.V. (2019). **Conducting the "Green Book of Ukraine": problems and solutions.** *Chornomors'k. bot. z.*, **15** (2): 171–184. doi: 10.32999/ksu1990–553X/2019–15–2–6

This article concentrates on the actual phytosozological task – the improvement of scientific principles and the development of new forms of conservation of the vegetable world in order to ensure the spontaneous development of phytobiota. It is highlighted that one of the mechanisms for ensuring the protection of a rare phytocoenofund is the conducting of the “Green Book of Ukraine”. In connection with the preparation of its second, as the state document of the publication, it becomes evident the need for a critical review of the lists of rare syntaxa, their sozological status, the establishment of the latest phytocoenological studies of rare phytocoenodiversity that needs protection, determination of the level of natural and anthropic transformation of rare plant communities. It is determined that as a result of the critical analysis of the syntaxonomic composition of the rarity phytocoenodiversity of Ukraine and the relevés of their phytocoenoses, a number of associations have been identified that need to be clarified. The list of rarity phytocoenofund included syntaxa, the communities of which, as shown by field studies, probably disappeared from their localities due to the effects of natural or anthropic factors. It is established 133 rare associations that included in the “Green Book of Ukraine”, and which require clarification: 90 – forest, 2 – shrub, 29 – steppe, 5 – outcrops and sand, 2 – meadow, 4 – marsh, 1 – water are found among the rare associations included in the Green Book of Ukraine. The authors propose to add 36 new associations to the new edition of the "Green Book of Ukraine" and justify their sozological value. The article contains their list and scientific botanical characteristic. The authors consider that the system of environmental measures for rare plant communities should be systematic, taking into account biological, phytocoenotic, ecological factors, as well as environmental conditions of the region and the level of anthropogenic influence, functional and structural features of rare communities, and the degree of the sozological value.

Key words: Green Book of Ukraine, rare plant communities, problems, solutions

УСТИМЕНКО П.М., ДУБИНА Д.В. (2019). **Ведення «Зеленої книги України»: проблеми і рішення.** *Чорноморськ. бот. ж.*, **15** (2): 171–184. doi: 10.32999/ksu1990–553X/2019–15–2–6

У статті акцентується увага на актуальному фітосозологічному завданні – удосконаленню наукових засад та розробленню нових форм збереження рослинного світу з метою забезпечення спонтанного розвитку фітобіоти. Підкреслюється, що одним із механізмів забезпечення охорони раритетного фітоценофонду є ведення «Зеленої книги України». У зв'язку з підготовкою її другого, як державного документу, видання стає очевидною необхідність критичного перегляду переліків раритетних синтаксонів, їхнього созологічного статусу, установлення за результатами новітніх фітоценологічних досліджень раритетної фітоценоорізноманітності, яка потребує охорони, визначення рівня природної та антропоїчної трансформації раритетних рослинних угруповань. З'ясовано, що в результаті проведеного критичного аналізу синтаксономічного складу раритетної фітоценоорізноманітності України та геоботанічних описів їхніх фітоценозів виявлена низка асоціацій, які потребують уточнення. До переліку раритетного фітоценофонду включені синтаксони, угруповання яких, як показали польові дослідження, ймовірно зникли з їхніх місцевиростань внаслідок дії природних або антропоїчних чинників.

Встановлено, що раритетних асоціацій, занесених до «Зеленої книги України» і які потребують уточнення, налічується 133: 90 – лісових, 2 – чагарникових, 29 – степових, 5 – відслонень та пісків, 2 – лучних, 4 – болотних, 1 – водна. З часу першого видання «Зеленої книги України» у сучасній геоботанічній літературі наводиться низка раритетних асоціацій, які є новими для переліку її синтаксонів, зокрема 221 асоціація лісової рослинності, 1 – чагарникова, 138 – степової, відслонень – 10, лучні – 1; болотні – 23, галофітна – 3, вища водна – 17. Автори пропонують для включення до нового видання «Зеленої книги України» 36 нових асоціацій і обґрунтовують їхню созологічну цінність.

Ключові слова: Зелена книга України, раритетні угруповання, проблеми, рішення

УСТИМЕНКО П.М., ДУБИНА Д.В. (2019). **Ведение «Зеленой книги Украины»: проблемы и решения.** *Черноморск. бот. ж.*, **15** (2): 171–184. doi: 10.32999/ksu1990–553X/2019–15–2–6

В статье акцентируется внимание на актуальном фитосоциологическом задании – усовершенствованию научных принципов и разработке новых форм сохранения растительного мира с целью обеспечения спонтанного развития фитобиоты. Подчеркивается, что одним из механизмов обеспечения охраны раритетного фитоценофона есть ведение «Зеленой книги Украины». В связи с подготовкой ее второго, как государственного документа, издания становится очевидной необходимость критического пересмотра перечней раритетных синтаксонов, их социологического статуса, установление по результатам новейших фитоценологических исследований раритетного фитоценообразия, которое нуждается в охране, определения уровня естественной и антропоической трансформации растительных раритетных фитоценозов. Выяснено, что в результате проведенного критического анализа синтаксономического состава раритетного фитоценообразия Украины и геоботанических описаний их фитоценозов выявлен ряд ассоциаций, которые нуждаются в уточнении. Перечень раритетного фитоценофона включены синтаксоны, сообщества которых, как показали полевые исследования, вероятно исчезли из их местопроизрастаний в результате действия естественных или антропогенных факторов. Установлено, что раритетных ассоциаций, занесенных в «Зеленую книгу Украины» и которые нуждаются в уточнении насчитывается 133: 90 – лесных, 2 – кустарниковых, 29 – степных, 5 – обнажений и песков, 2 – луговых, 4 – болотных, 1 – водных. Со времени первого издания «Зеленой книги Украины» в современной геоботанической литературе приводится ряд раритетных ассоциаций, которые являются новыми для перечня ее синтаксонов, в частности 221 ассоциация лесной растительности, 1 – кустарниковой, 138 – степной, 10 – обнажений; 1 – луговой; 23 – болотной; 3 – галофитной, 17 – высшей водной. Авторы предлагают для включения в новое издание «Зеленой книги Украины» 36 новых ассоциаций и обосновывают их социологическую ценность.

Ключевые слова: Зеленая книга Украины, раритетные сообщества, проблемы, решения

Одним із пріоритетних напрямків сучасної наукової думки є опрацювання принципів та формування концептуальних засад новітнього природоохоронного світогляду, який у нинішніх умовах все виразніше стає філософією виживання людства загалом та, зокрема, збереження оптимальних умов існування гетерогенної живої і неживої природи. У реальній практиці функціонування суспільства і природи це завдання трансформується у своєрідний ідеал стійкого розвитку людини та довкілля. Такий розвиток передбачає збереження автентичності відповідних природних об'єктів у часі, а також нарощування їхнього самоорганізаційного потенціалу коеволюційним шляхом.

У цьому контексті актуальним фітосоциологічним завданням продовжує залишатися удосконалення наукових основ та розроблення нових форм охорони та збереження рослинного світу з метою забезпечення спонтанного розвитку фитобиоти. Однією з основних форм охорони рослинного світу є збереження рослинних

угруповань. На нинішньому етапі «Червона книга України» (далі ЧКУ) [RED DATA BOOK, 2009] та «Зелена книга України» (далі ЗКУ) [ZELENA..., 2009] є реальнодіючими державними документами стосовно охорони раритетного зоо-, фіто-, міко- і ценорізноманіття, які адекватно сприймаються владою, громадським екоактивом та суспільством.

Зелена книга – форма науково обґрунтованої охорони рослинних угруповань, яка запроваджує системний підхід до збереження біорізноманіття з акцентом на фітоценотичний аспект. Одним із механізмів забезпечення охорони раритетного фітоценофонду є її ведення. За весь період функціонування усіх видань ЗКУ висловлені різні думки щодо доцільності охорони раритетних угруповань та створення таких видань: від повного схвалення і розуміння значення та необхідності ЗКУ до відмови від концепції ЗКУ і переходу до концепції біотопів [STOYKO, SHEL'YAG-SOSONKO, 2005; GOLUBETS, 2006; DIDUKH 2006; SHEL'YAG-SOSONKO, 2008; KAGALO et al., 2015; DUBYNA et al., 2016; та інші]. З виходом у 2009 році «Зеленої книги України» як державного документа, була дана аргументована відповідь щодо значущості охорони раритетного фітоценофонду та актуальності й необхідності видання. Додамо, що досвід українських ботаніків зі створення ЗКУ нині використовується для подібних видань у інших країнах [MIRKIN, NAUMOVA, 2012; MARTYNENKO et al., 2015; DUBYNA et al., 2016].

Серед численних проблем законодавства за своїм низьким рівнем опрацювання та складністю особливе місце посідає законодавче забезпечення встановлення та дотримання правового режиму об'єктів рослинного світу, занесених до «Зеленої книги України». Незважаючи на більш як тридцятирічний термін функціонування ЗКУ, нині все ще спостерігається недостатнє законодавче забезпечення. Сьогодні функції законодавства практично виконують зведення природоохоронних законів. Прикметно, що за таких обставин досить легко виникають спокуси з боку нефахівців нав'язувати синфітосозології власні інтерпретаційні схеми або ж використовувати її здобутки для невласливих науковому знанню функцій. Тому нагальною необхідністю є розроблення та затвердження Закону України «Про «Зелену книгу України»», аналогічно діючому Закону України «Про «Червону книгу України»». Завданням такого закону має стати регулювання суспільних відносин у сфері охорони, відновлення та відтворення раритетних природних рослинних угруповань, занесених до ЗКУ, з метою попередження зникнення таких угруповань у природних умовах, забезпечення збереження їхнього фітоценофонду.

Відповідно до "Положення про "Зелену книгу України" (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1286) [ZELENA..., 2009] ведення Зеленої книги покладається на Мінприроди України і фінансується за рахунок державного бюджету (пункт 9), проте фактично її ведення та організацію видання здійснює Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. За період функціонування ЗКУ науковцями нагромаджено емпіричний та теоретичний потенціал та методичні напрацювання, що дало можливість у контексті підготовки її нового чергового видання критично переглянути принципи і критерії відбору раритетних синтаксонів, переліки раритетних синтаксонів першого видання, встановлення за результатами новітніх фітоценотичних досліджень їхньої природної та антропогенної трансформації, з'ясування напрямків змін та основних сучасних загроз функціонуванню раритетних угруповань, а також теперішнього стану забезпечення охороною раритетного фітоценофонду.

За цей період отриманий і певний досвід з ведення ЗКУ, який засвідчив про необхідність внесення деяких змін до цього документу. Це стосується насамперед питань нормативно-правової бази у сфері охорони раритетного фітоценорізноманіття, удосконалення структури ЗКУ, перегляду складу раритетних синтаксонів тощо.

Авторами пропонуються зміни та уточнення до тексту "Положення про «Зелену

книгу України»". Зокрема, окремим пунктом пропонується закріпити положення про те, що об'єктом охорони є рослинне угруповання у синтаксономічному ранзі асоціація, а також з метою посилення аргументації соціологічної цінності синтаксонів змінити структуру їхнього опису за показниками: біномінальна наукова назва рослинної асоціації, співвідношення з синтаксонами еколого-флористичної класифікації, синфітосозологічна категорія, статус угруповань, поширення в Україні, екоумови, біотоп, наукова ботанічна цінність, мотиви охорони, загальна фітоценотична характеристика, потенціал відновлюваності, забезпеченість охороною, положення у системі екомережі, чинники негативного впливу, біотехнічні та соціотехнічні рекомендації, основні джерела інформації, картосхема поширення угруповання. Проект Положення передано до Мінприроди України.

Під час проведення досліджень раритетної рослинності українські ботаніки використовують еколого-ценотичний (домінантний) підхід, оскільки на засадах доміантного підходу побудована ЗКУ з метою охорони ценотично асоційованих угруповань, що сформувалися в історично вироблену форму. Щоб уникнути плутанини і забезпечити коректність застосування синтаксономічних назв таких угруповань, потрібна стабільність номенклатури. Вона досягається лише за умови застосування загальноприйнятих номенклатурних правил. Авторами запропонований проект Кодексу фітоценотаксономічної номенклатури України [USTYMENKO, DUBINA, 2015]. Це документ, який визначає порядок виділення нових синтаксонів, конструювання їхніх назв, видозмін і відмін. Його метою є точні правила конструювання назв і вимога обов'язкового документування синтаксонів повними геоботанічними описами. Синтаксон, описаний відповідно до вимог «Кодексу», валідний і визнається фітоценологами.

Тривалий час рослинність України досліджувалася на принципах доміантного підходу. Нині активно розвиваються її дослідження за принципами еколого-флористичної класифікації. Принциповою різницею між флористичною і доміантною класифікаціями є суттєво різні ознаки поділу: генетичні (на основі поєднання видів) і ценотичні (роль видів у побудові ценозу, асоційованість). Тому при характеристиці раритетних синтаксонів у ЗКУ пропонується наводити співвідношення з синтаксонами еколого-флористичної класифікації, а видів синтаксонів, виділених за доміантною – належність їх до груп діагностичних видів синтаксонів флористичної класифікації. З розвитком синфітосозології на сучасному етапі важливим є наведення відомостей і щодо приналежності рослинного угруповання до біотопу у відповідності до Національного каталогу біотопів України.

Існує нерівномірність у поінформованості суспільства про ЧКУ і ЗКУ. Остання відома лише у вузьких колах науковців. І у цьому є велике недопрацювання у пропаганді базових понять охорони угруповань, про інструментальність ЗКУ, яка стала одним із принципів чинників у впровадженні державної програми «Заповідники», що дало можливість примножити площу природно-заповідного фонду України, а також у формуванні екомережі держави як потенційно головної важелю з відновлення природності довкілля. У цьому контексті важливою справою має стати формування регіональних переліків раритетних асоціацій.

Множинність завдань щодо вивчення та охорони фітоценорізноманіття потребує найповнішого та чіткого уявлення про реальне фітоценорізноманіття та його раритетну складову. Нинішнє видання ЗКУ складається зі 160 статей, у яких представлено інформацію про 800 асоціацій 111 формацій рослинності України. Серед типів рослинності найбагатшим є раритетний фітоценофонд лісової рослинності, яка налічує 308 асоціацій, 62 % котрих приурочено до гірських екосистем. Тому сучасне природокористування в гірських екосистемах не лише спричинює негативні екологічні наслідки, а й збіднює раритетний лісоценофонд, що призводить до втрати раритетних

синтаксонів. Раритетний фітоценофонд степової рослинності налічує 222 асоціації, вищої водної рослинності – 137 асоціацій. У решти типів рослинності він є менш чисельним: чагарникова і чагарничкова рослинність Карпат і Криму – 32 асоціації, трав'яна і чагарничкова рослинність ксеротичного типу на відслоненнях та пісках – 32, лучна рослинність – 20, болотна – 39, галофітна – 10 асоціацій. Така представленість раритетних асоціацій у цілому співвідноситься із фітоценотичним багатством і різноманітністю типів рослинності України, ступенем їх збереженості та порушення, різноманітністю екотопів, ботаніко-географічними особливостями тощо [ZELENA..., 2009; USTYMENKO et al., 2010; USTYMENKO, DUBYNA, 2012].

Традиційні форми антропоїчного впливу на рослинність України – вирубування, осушувальна меліорація, випасання і скошування – були настільки інтенсивними і тривалими, що спричинили істотні кількісні та якісні зміни у природному середовищі, які негативно позначилися на рослинному покриві, його флористичній та фітоценотичній різноманітності, і у першу чергу як найчутливішої її складової – раритетної. Стан раритетних рослинних угруповань України за останні кілька десятиліть суттєво змінився. Значно зменшилася кількість локалітетів із раритетними фітоценозами, які завдяки своїм екобіотичним особливостям та походженню чутливі до антропоїчного впливу і, в свою чергу, також змінилися, зокрема їхній фітоценотичний зміст. Тому очевидним фітосозологічним завданням є критико-синтаксономічний аналіз чинного переліку раритетних синтаксонів рослинності, проведення найповнішої інвентаризації синтаксонів за результатами новітніх фітоценологічних досліджень, їхньої синфітосозологічної оцінки та забезпечення всебічної охорони.

У результаті проведеного критичного аналізу синтаксономічного складу чинної раритетної фітоценологічної різноманітності України та геоботанічних описів їхніх фітоценозів виявлена невідповідність назв асоціацій змісту геоботанічних описів, на підставі яких вони були встановлені; асоціації виділені на підставі поодиноких описів; до переліку раритетного фітоценофонду включені синтаксони, угруповання яких зникли з їхніх місцевиростань через дію природних чи антропоїчних чинників. Наприклад, у ЗКУ для рівнинної частини України наводяться 12 раритетних асоціацій формації *Piceeta abietis*, описаних різними авторами. Аналіз таксаційних матеріалів та геоботанічних описів [НРУНОРА, 1960; НОЛУБЕТС, 1971; МЕЛНУК, 1993] показав, що наведені асоціації встановлені на підставі дрібних фрагментів мозаїки рослинних угруповань європейськоялинових лісів і є варіантами асоціації, котрі мало відмінні між собою. До того ж, деякі асоціації встановлювалися і на підставі лише поодиноких описів, коли переважно кожна нова описана ділянка лісу вважалася новою асоціацією. Зазначимо, що дрібні фітоценотичні ознаки (незначні варіювання у складі деревостану чи травостою) не можуть бути вирішальними для визначення синтаксономічного статусу. У фітоценотичному відношенні природні європейськоялинові ліси регіону їхнього природного виростання на рівнині за кліматичними, едафічними та фітоценотичними ознаками на думку дослідників цих лісів [НОЛУБЕТС, 1971; МЕЛНУК, 1993] мають бути об'єднані у субформацію *Alneto (glutinosa)–Pineto (sylvestris)–Piceeta (abietis)*, асоціації яких і мають бути об'єктами синтаксономічної охорони. Сучасними фітоценотичними дослідженнями не підтверджується виростання на Розточчі угруповань формації *Abieta albae*; описаних на рівнинній території України лише в одному місці на заході Одеської області раритетних угруповань *Querceta (pubescentis) acerosa (tatarici)*, які були представлені в ЗКУ чотирма асоціаціями. Протягом останніх 20 років відбулося значне зменшення чисельності особин і площі популяції горянки дворянної (*Oreochloa disticha*) та зниження її ролі з домінантною до асектаторної в асоціації *Oreochloetum (distichae) juncosum (trifidi)*.

Аналіз чинного раритетного фітоценофонду України показав, що з різних причин до його складу були включені асоціації, виділені з методичними порушеннями

(встановлені на підставі дрібних фрагментів мозаїки рослинних угруповань, присвоєний ранг асоціації синтаксонам нижчого рангу (субасоціація, варіант асоціації), встановлювалися на підставі лише поодиноких описів), описані декілька десятків років тому і не підтверджуються сучасними дослідженнями тощо. Встановлено, що таких раритетних асоціацій налічується 133 асоціації, із яких – лісові – 90 асоціацій, чагарникові – 2, степові – 29, угруповання відслонень та пісків – 5, лучні – 2, болотні – 4, водні – 1 (Таблиця 1).

Відомо, що для усіх типів організації рослинності обов'язковою умовою аналізу стану збереження має бути детальне геоботанічне вивчення раритетних фітоценозів і, як підсумок, створення бази даних синтаксонів, які потребують охорони. У практиці створення Зелених книг ведеться паспортизація раритетних рослинних угруповань, метою якої є найповніший збір відомостей про поширення, екоособливості та уразливість цих угруповань. З часу виходу з друку офіційного видання ЗКУ накопичена нова синфітосозологічна та геоботанічна інформація про раритетну фітоценотичну різноманітність України, яка разом із матеріалами спеціальних досліджень раритетного фітоценофонду стане достатньою базою для підготовки її нового видання.

За період з моменту виходу першого офіційного видання ЗКУ і до нинішнього часу опубліковано близько 100 наукових праць, у яких характеризуються чи наводяться синтаксони чинного раритетного фітоценофонду. З цього переліку слід виділити такі фундаментальні монографічні видання, як «Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч.1. Біосферні заповідники. Природні заповідники» [PHYTODIVERSITY...P.1, 2012], «Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч.2. Національні природні парки» [PHYTODIVERSITY...P.2, 2012], «Екомережа степової зони України: принципи створення, структура, елементи» [ECONET...2013], «Раритетний фітоценофонд Лісостепу України в контексті формування екомережі» [USTYMENKO et al., 2018], Дендросозологічні каталоги Українського Полісся, Лісостепу та Степу України [DENDROSOZOLONICHNYI KATALON ..., 2011, 2014, 2017], у яких наводяться переліки раритетних синтаксонів чинного раритетного фітоценофонду України для об'єктів природно-заповідного фонду України вищого рангу та територій ключових елементів перспективної екомережі України національного та регіонального рівнів. Слід зазначити, що у цей період найбільше досліджувався раритетний фітоценофонд лісової, водної та степової рослинності, які згадуються відповідно у 65, 54, 42 наукових працях, значно менше – болотної (26). Мало уваги приділялося вивченню раритетної рослинності інших типів рослинності – чагарникових та чагарничкових угруповань (7), лучної (7), рослинності відслонень та пісків (6), галофітної рослинності (3).

Разом із тим зазначимо, що у сучасній геоботанічній літературі наводиться низка раритетних асоціацій, що є новими для ЗКУ. Так, у 47 публікаціях описані 221 лісова раритетна асоціація, зокрема для букових лісів – 39 асоціацій, високояловцевих – 41, дніпровськоберезових – 1, звичайнодубових – 37, скельнодубових – 31, звичайнососнових – 10, кедровососнових – 1, кохасоснових – 4, кримськососнових – 24, сіровільхових – 1, фісташкових – 16, сріблястолипових – 1, яворових – 1, білоялицевих – 11, європейськоялинових – 3, звичайноясеневих – 1.

Для чагарникової рослинності в одній роботі знаходимо відомості про одну раритетну асоціацію формації верби туполистої. Нові для ЗКУ 158 раритетні степові асоціації наявні у 24 наукових працях, при цьому 138 із них відносяться до трав'яних степових угруповань і 20 – до чагарникових степових. Відзначаємо, що 120 раритетних асоціацій належать до ковилових формацій. У трьох наукових працях описані 10 нових раритетних асоціацій трав'яних та чагарничкових угруповань ксеротичного типу на відслоненнях.

Таблиця

Перелік синтаксонів для вилучення із чинного раритетного фітоценофону України

Table

A list of syntaxons for an exception from operating the rare phytocenotic stock of Ukraine

Формації	Причини вилучення асоціацій (кількість)	
	Не підтверджуються місцезнаходження сучасними дослідженнями	Виділені з методичними порушеннями
Лісові угруповання		
<i>Abieta albae</i>	9	1
<i>Acereta pseudoplatani</i>	1	3
<i>Alneta incanae</i>	3	–
<i>Alnetum glutinosae</i>	–	4
<i>Arbuteta andrachnis</i>	1	–
<i>Betuleta borysthencicae</i>	2	1
<i>Fageta sylvaticaе</i>	4	2
<i>Fraxineta excelsioris</i>	4	3
<i>Piceeta abietis</i>	4	11
<i>Pineta cembrae</i>	1	2
<i>Pineta sylvestris</i>	6	6
<i>Querceta petraeae</i>	3	1
<i>Querceta pubescentis</i>	4	–
<i>Querceta roboris</i>	10	1
<i>Tilieta argenteae</i>	1	–
<i>Tilieta platyphyllae</i>	2	–
Чагарникові та чагарничкові угруповання Карпат і Криму		
<i>Pineta mugii</i>	–	2
Трав'яні та чагарникові степові угруповання		
<i>Amygdaleta nanae</i>	3	–
<i>Caraganeta scythicae</i>	1	–
<i>Cariceta humilis</i>	–	1
<i>Elytrigietia stipifoliae</i>	3	–
<i>Glycyrrhizeta glabrae</i>	1	1
<i>Poeta versicoloris</i>	1	–
<i>Seslerieta heuflerianaе</i>	1	–
<i>Stipeta braunerii</i>	2	–
<i>Stipeta capillatae</i>	2	–
<i>Stipeta dasyphyllae</i>	2	–
<i>Stipeta graniticolae</i>	2	1
<i>Stipeta lessingianaе</i>	1	–
<i>Stipeta pennatae</i>	1	1
<i>Stipeta tirsae</i>	3	1
<i>Stipeta zalesskii</i>	1	–
Трав'яні та чагарничкові угруповання ксеротичного типу на відслоненнях і пісках		

Таблиця (продовження)
Table (continuation)

<i>Erodieta beketowii</i>	2	–
<i>Hedysareta cretacei</i>	2	–
<i>Hyssopeta cretacei</i>	1	–
Лучні угруповання		
<i>Poeta deyllii</i>	1	–
<i>Oreochloeta distichae</i>	1	–
Болотні угруповання		
<i>Pineta (mugi) sphagnosa</i>	1	–
<i>Pineta (sylvestris) sphagnosa</i>	2	–
<i>Cariceta (rostratae et limosae) sphagnosa</i>		
Водні угруповання		
<i>Marsileeta quadrifoliae</i>	1	–
Всього	91	42

Дві лучні раритетні асоціації, що є новими для ЗКУ, виявлено у одній праці. Вони описані для формації костриці скельної. Нові болотні асоціації викладено у 15 наукових публікаціях. Для лісових і чагарникових боліт описано по 5 раритетних асоціацій, для трав'яних – 18. Галофітна рослинність у сучасній геоботанічній літературі представлена у одній праці трьома раритетними асоціаціями. У 5 наукових публікаціях вказується 17 раритетних асоціацій вищої водної рослинності, що є новими для ЗКУ. Зазначимо, що перед прийняттям рішення про включення цих раритетних асоціацій до переліку нового видання ЗКУ, вони потребують ретельної перевірки щодо дотримання методичних вимог стосовно геоботанічного опису, виділення синтаксону, назви синтаксону тощо.

Перелік раритетних синтаксонів потребує також доповнення новими синтаксонами, які з тих чи інших причин не були включеними до ЗКУ. Серед лісової рослинності заслуговують на охорону угруповання таких синтаксонів.

Угруповання звичайноосновних лісів (*Pineta sylvestris*) з домінуванням у травостої плавуна колючого (*Lycopodium annotinum*).

Для цих лісів описані дві асоціації *Pinetum (sylvestris) lycopodiosum (annotini)* та *Pinetum (sylvestris) franguloso (alni) – lycopodiosum (annotini)*, угруповання яких зрідка трапляються на Українському Поліссі (Волинська, Рівненська, Житомирська, Сумська області) та східній частині Малеого Поліссі (Хмельницька область). У зв'язку з потеплінням клімату останнього часу такі фітоценози сформувалися у неглибоких котловинних зниженнях з вологими оглєсними супіщаними ґрунтами серед соснових лісів. Це рідкісні бореальні фітоценози фітосозологічного та ботаніко-географічного значення. Вони характеризуються рідкісним типом асоційованості домінуючих видів, де домінант травостою *Lycopodium annotinum* L., занесений до ЧКУ, знаходженням на південній межі ценоареалу, широким розповсюдженням з низьким ступенем концентрації в місцях поширення, стабільним характером зміни ареалу, серійним довготривалим положенням у сукцесійному ряду.

Угруповання клейковільхових лісів (*Alneta glutinosae*) з домінуванням у травостої цибулі ведмежої (*Allium ursinum*).

Угруповання асоціації *Alnetum (glutinosae) alliosum (ursini)* дуже рідко трапляються у Харківській та Житомирській областях, де сформувалися на притерасних частинах заплави з торф'яно-перегнійно-глеєвими супіщаними ґрунтами,